

TRAVALERA

Centaurea aspera L.

[1753, Sp. Pl. : 916] $2n = 22$

CENTAUREA ASPERA

NOMS POPULARS

Alemanys: Rauhe Flackenblume

Anglès: rough star-thistle

Aragonès: brazera, brozera, herba rasera, frasnialadro, tramaladros

Castellà: abrepunys, amargos, bovenaga, brasera, cañaladrera, cabrerao, cardito digitado, cardo, centaurea., esbarcera, escobas amargas, escobas amargosas, fraseria, *frasnialadro*, mormaga, pañaladro, *panialadro*, paniarado, peñaladro, peñalao, peñarao, quebrarao, quiebra araos, quiebra arros, quiebracamias, quiebralao, *quiebrarao*, *quiebrarros*, rompearao, trabalera, tramaladro, tramaladros

Català: braceria, travalera, bonaga, bovenaga, brassadera, brassera, caps de burro, esbarcera, escabiosa borda, flor del sucre, gracera, herba de la diabetis, herba del terrig, herba del gaferrot, herba del garrafot, herba del sucre, herba travalera, herba vaquera, manuaga, tiravaques, tramavalera, travalada, traveda, travaleres, travarada, gracera, grassera, bracerera, braceres, card bord, margenera.

Francès: centauree rude

Italià: fiordaliso ispido

DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

Dins la gran família de les Compostes pertany a la subfamília de les Cinarocèfales, amb capitols amb flors totes tubuloses, en general bisxuades, amb l'estil inflat sota la ramificació; i a la tribu de les *Cynaraea* Less. que es caracteritza perquè la punta de l'estil és entera o amb dues rames molt curtes i totes les flors són iguals. Ja dins la tribu, el gènere *Centaurea* es distingeix per tenir un involucre comú a totes les flors del capítol, el vil·là format per palletes lliures i les esquames de l'involucre apendiculades. Dins la tribu pertany a la secció *Asperae* Rouy que es distingeix pel periclini amb foliols amb apèndix corni, no decurrent, semi-orbicular, rodejat d'espines (313) poc desiguals, divergents o paral·leles, i per les corol·les porpra (a vegades les centrals blanquinoses), i les externes una mica radiants; els aquenís tenen un vil·là i el llambric no barbut, eixamplat transversalment. I dins la secció, *Centaurea aspera* es distingeix per les fulles no decurrents, i els apèndixs no reflectits, amb espines divaricades-divergents i els apèndixs amb 3-5 espines primes, la terminal igualant com a molt la meitat de la longitud del folioll i pels aquenís glabres, tots amb el vil·là igualant la meitat de la llur longitud.

Centaurea aspera té el vil·là en palletes lliures, sense una esquama lateral o làmina, essent les esquames de l'involucre espinoses, les flors de color porpra rosat, excpte a la base, blanquinosa, i les espines de l'involucre menors de 6 mm. És una herba bianual o vivaç ramificada més o menys dreta o reptant de 30 a 80 cm. Les fulles, no decurrents, híspides, estan dividides en lòbuls acuminats més o menys espinulosos. Les inferiors són lirades, peciolades, les superiors són oblongues, pinnatífides o sinuades, no auriculades. Involucre de 10-17 × 4.5-12 mm, ovoide, amb 5 rengles de bràctees imbricades. Les bràctees de l'involucre, de color palla clar, tenen un apèndix acabat en 3-5 espines formant un petit ventall, essent la més interna major (3-4.5 mm) que les laterals, i que en total no arriba a la meitat de la longitud del folioll de la bràctea del capítol. Aquenís de 3.5-5 mm, oblongo-ovoides, groguencs, amb vil·là de fins a 3 mm.

Se n'han descrit almenys 3 subespècies:

- ***aspera***: fulles caulinars del mig pinnatipartides o pinnatisectes, o enteres de 2-5 mm d'amplada. Mata de fins a 1 m.
- ***pseudosphaerocephala***: fulles més amples, pinnatífides; les caulinars del mig i sovint les superiors auriculades, calàtides més grosses a la maduresa, periclini a la fi subglobulós, umbilicat a la base; aquenís majors, d'un castany porpra, floració precoç.
- ***scorpiurifolia***: fulles caulinars del mig lanceolades, oblongo-lanceolades o el·líptiques, de 5-20 mm d'amplada. Mata de fins a 60 cm.
- ***stenophylla***: capítol més estret, fulles caulinars del mig de 2 mm d'amplada, linears-filiformes. Mata de fins a 70 cm.

Amb tot, ROUY reconeixia més varietats: *subinermis*, *auriculata*, *angustata*.

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Al món *Centaurea aspera* es troba a la meitat occidental d'Europa i al Magreb. A la península hispànica és més típica de la meitat oriental, però també es troba a Segòvia, Valladolid i Zamora.

La ssp. *aspera* és predominant al Sud i Est de la península. Arriba a uns 1500 m snm i es troba en marges, fenassars, assolellats i secs. A Catalunya es troba arreu excepte en zones muntanyoses dels Pirineus i zones humides del Ripollès i del Pallars Sobirà i Vall d'Aran.

La ssp. *stenophylla* arriba fins a uns 1100 m snm Es troba també al Sud i Est de la península hispànica. A Catalunya es troba a les Terres de l'Ebre i al Montsant.

La ssp. *scorpiurifolia* arriba fins a 1400 m snm és d'Andalusia i Múrcia.

La ssp. *pseudosphaerocephala* és de la Provença, vora Marsella.

Centaurea aspera al món, segons GBIF

PROPIETATS MEDICINALS

- amargant
- antidiabètica
- antiinflamatòria
- antisèptica
- aperitiva
- astringent
- colagoga
- colerètica
- digestiva
- diürètica
- galactagoga
- hipoglucemiant
- refrescant

USOS MEDICINALS

- acidesa estomacal
- alcoholisme
- anorèxia
- ansietat
- berrugues
- càlculs
- catarro
- colesterol alt
- conjuntivitis (hidrolat)
- cremades
- cucs intestinals
- diabetis
- diarrea
- discinèsia biliar
- dispèpsia per poca secreció
- durícies
- èczemes
- ferides
- fetge inflammat
- galindons
- grans
- hemorroides (amulet; banys locals)
- hipertensió
- mal de cap
- pancreatitis
- penellons
- refredat
- regla irregular
- reuma (banys)

ALTRES USOS

Les fulles de baix i les tiges tendres es poden menjar com a verdura. Els capítols bullits amb arròs o patates o fregits, sempre pelats, també. Les flors es poden posar a la ratafia. Els «albercocs de marge» o ballarucs escumosos de la base de la planta es poden menjar com una lllaminadura. La planta tendra és mengívola per a conills i gallines, ovelles i

cabres. Les flors produeixen nèctar adient per a les abelles fer-ne mel. La planta s'ha emprat com a reclam per a caçar cadernerres. I se'n feien petites escombres.

PREPARATS

És millor deixar macerar la planta (o els capítols o la rel) en aigua calenta, que no arribi a bullir.

Smilax aspera + *Centaurea aspera* + *Lonicera implexa*: depuratiu.

PRINCIPIS ACTIUS

- 6-metoxi-luteolina
- 9-alfa-dihidroxi-germacra-1(10),4-dièn-11-beta,13-dihidro-6-alfa,12-òlid
- 9-beta,15-dihidroxi-germacra-1(10),4,11-trièn-6-alfa,12-òlid
- 11,13-dehidro-melitensina
- àcid p-hidroxi-benzoic
- apigenina
- beta-sitosterol
- elemà (derivats)
- estenofiliòlid (ssp. *stenophylla*) (=9,15-dihidroxi-germacra-1(10),4,11-trièn-12,6-òlid)
- estigmasterol-glucòsids
- etil-7-O-apigenina-glucuronat
- heteròsids cianògens
- lactones sesquiterpèniques (germacranòlids 1a-h,2,3,4,5)
- loliòlid
- matairesinol
- melitensina (8-alfa, 15-dihidroxi-elemà-1,3-6-alfa, 12-dièn-òlid)
- onopordopicrina-valina (adduït dimèric)
- prunasina-6'-trans-2-butenòil-èster
- sitosterol (glucòsids)

Rough star-thistle

粗糙矢车菊